

LUYỆN TẬP VẬN DỤNG KẾT HỢP CÁC PHƯƠNG THỨC BIỂU ĐẠT TRONG BÀI VĂN NGHỊ LUẬN

(1 tiết)

I – MỤC TIÊU CẦN ĐẠT

Giúp HS :

– Nhận biết được sự kết hợp các phương thức biểu đạt và vai trò, tác dụng của chúng trong một bài văn nghị luận.

– Biết vận dụng kết hợp các phương thức biểu đạt trong khi viết bài văn nghị luận.

II – NHỮNG ĐIỂM CẦN LƯU Ý

1. Về nội dung

– Chương trình Làm văn từ THCS đến THPT chia các kiểu văn bản theo tiêu chí phương thức biểu đạt. Kết quả là phân loại được sáu kiểu văn bản : tự sự, miêu tả, biểu cảm, thuyết minh, nghị luận và hành chính – công vụ. Để làm được các kiểu văn bản này, người viết thường phải vận dụng một vài thao tác cơ bản (thao tác chính) ngoài ra còn phải vận dụng một số thao tác khác (thao tác kết hợp). Ví dụ trong kiểu văn bản *tự sự*, thao tác *kể* là chính nhưng bên cạnh đó còn phải kết hợp với thao tác tả và thao tác bộc lộ tình cảm, v.v.

– Trong văn nghị luận, một bài viết bao giờ cũng kết hợp nhiều thao tác lập luận (*giải thích, chứng minh, phân tích, bình luận, so sánh, bác bỏ*). Từ lớp 10 đến lớp 12, đã có nhiều tiết học luyện tập kết hợp các thao tác này. Tuy nhiên, bài văn nghị luận không chỉ kết hợp các *thao tác lập luận* mà còn kết hợp các phương thức biểu đạt nữa. Nghĩa là nghị luận lấy phương thức lập luận làm chính (sử dụng các thao tác lập luận là chính) bên cạnh đó người viết cần phải kết hợp với các phương thức khác như *biểu cảm, thuyết minh, tự sự, miêu tả*,... nhất là phương thức *biểu cảm*. Vì văn nghị luận thuyết phục người đọc không chỉ riêng lí trí mà còn phải tác động vào tình cảm, cảm xúc. Khi đó chân lí không chỉ được "ngộ ra" mà còn "thấm thía", người đọc không chỉ "biết, hiểu" mà còn "xúc động" nữa.

– Không chỉ nghị luận văn học mà cả nghị luận xã hội cũng thế. Do thời gian có hạn, SGK chỉ nêu lên một đoạn trích nghị luận xã hội (bài của Trương Lai).

Nhìn chung khi viết bài nghị luận cần biết kết hợp cả các thao tác lập luận và cả các phương thức biểu đạt. Thực chất của yêu cầu kết hợp này là nhằm soi sáng vấn đề đang được bàn bạc dưới nhiều góc độ, nhiều phương diện và cách nhìn khác nhau, lật đi lật lại vấn đề để thuyết phục người đọc.

2. Về phương pháp

Bài học chỉ có 1 tiết, thời gian ít nên GV chỉ cần tập trung vào hai nội dung cơ bản :

Một là chỉ ra được các phương thức biểu đạt kết hợp trong đoạn trích đã nêu ở SGK và lí giải tác dụng của sự kết hợp ấy.

Hai là làm các bài tập : Bài tập a để củng cố, khắc sâu về sự kết hợp các phương thức biểu đạt trong bài nghị luận. Bài tập b là bài tập thực hành viết đoạn văn với yêu cầu kết hợp các phương thức biểu đạt. GV có thể yêu cầu HS làm bài tập này ở nhà, nếu không có thời gian trên lớp.

III – TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC DẠY HỌC

1. Phần mở đầu : GV nêu mục đích và yêu cầu của bài học bằng nhiều cách khác nhau. Bám sát vào đoạn mở đầu bài học trong SGK để nêu vấn đề.

2. Phần nội dung chính

– Hướng dẫn HS đọc và tìm hiểu nội dung bài học qua đoạn trích của Tương Lai.

Câu a yêu cầu chỉ ra các thao tác nghị luận và sự kết hợp của chúng trong đoạn trích, câu b chỉ ra sự kết hợp của các phương thức biểu đạt. Nghĩa là câu a chỉ nêu các thao tác lập luận trong phương thức nghị luận. Còn câu b là chỉ ra các phương thức biểu đạt và hiệu quả của chúng trong đoạn trích này.

Đoạn trích của Tương Lai bàn về vấn đề môi trường và sự phát triển. Cụ thể là phát triển ảnh hưởng tới môi trường như thế nào. Để làm sáng tỏ vấn đề này, tác giả đã thuyết phục người đọc bằng bài văn nghị luận, trong đó vừa kết hợp các thao tác lập luận như *phân tích, chứng minh, bình luận, bác bỏ*,... lại vừa kết hợp được phương thức *nghị luận* với phương thức *thuyết minh* và phương thức *biểu cảm*.

Có thể thấy phương thức nghị luận thể hiện ở các thao tác phân tích, chứng minh, bình luận, bác bỏ về tình trạng môi trường đang bị ô nhiễm nặng nề cả ở thành thị và nông thôn như thế nào.

Phương thức thuyết minh trong đoạn trích thể hiện ở việc tác giả dùng nhiều số liệu và sự kiện có thật một cách khách quan, khoa học, ví dụ : "Sông Cầu tiếp nhận thêm ít nhất 180 000 tấn phân hoá học, 1500 tấn thuốc trừ sâu ! Lưu vực sông Nhuệ – sông Đáy bị nước thải đô thị xối thẳng trực tiếp làm đen ngòm nước sông đang bốc mùi."

Phương thức biểu cảm thể hiện ở giọng văn, cách dùng từ ngữ, hình ảnh, các dẫn liệu thơ văn và các lời bình phẩm trong đoạn trích, chẳng hạn : "Hậu quả sẽ ra sao với sức khoẻ của con người, khó mà lường được". "Ai kia ở chốn phồn hoa đô hội ôn ào, bụi bặm mong có dịp về nông thôn để được hít thở không khí trong lành, đắm mình vào dòng sông quê hương "soi tóc những hàng tre", đang thật sự bị thất vọng", v.v.

Tác dụng của sự kết hợp này : bài viết cho người đọc thấy một cách rõ ràng, sinh động và rất thấm thía về những tác hại khủng khiếp của việc phát triển bừa bãi đối với môi trường sống của con người.

GV có thể đặt vấn đề : Nếu tác giả không nêu những số liệu cụ thể trong bài viết thì sự thuyết phục sẽ bị ảnh hưởng như thế nào ? Từ đó mà phân tích tác dụng của sự kết hợp giữa các phương thức biểu đạt trong bài nghị luận.

– Hướng dẫn HS luyện tập.

Như trên đã nêu, trong SGK có hai bài tập : bài a luyện tập nhận diện các phương thức biểu đạt trong đoạn trích nghị luận văn học và bài tập b luyện tập viết đoạn văn với yêu cầu kết hợp các phương thức biểu đạt.

Bài tập 1. GV cho HS đọc và nhận xét, chỉ ra các phương thức biểu đạt kết hợp trong đoạn trích. Chủ yếu ở đây là *nghị luận* (phân tích, bình luận) kết hợp với các phương thức *thuyết minh, biểu cảm*.

Bài tập 2. GV yêu cầu HS viết đoạn văn : kết hợp các phương thức biểu đạt phù hợp và viết đoạn văn.

3. Phân củng cố

- Hai cấp độ kết hợp trong bài nghị luận :
- + Kết hợp giữa các thao tác lập luận.
- + Kết hợp giữa các phương thức biểu đạt.
- Bản chất, vai trò và tác dụng của sự kết hợp ấy.

IV – TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Nguyễn Đăng Mạnh (Chủ biên), *Muốn viết được bài văn hay*, Sdd.
- Đỗ Ngọc Thống (Chủ biên), *Làm văn*, Sdd.